

РАЗВИТИЕ НА ДЕТСКАТА ХИРУРГИЯ В БЪЛГАРИЯ

Детската хирургия е област от медицината, която интегрира в себе си особеностите на хирургичната, педиатричната и общомедицинска практика. Закономерно нейното развитие се подчинява на хода на развитието на медицината като част от обществения живот на България. В периода до и малко след Освобождението при лечението на пациентите не се прави разлика между деца и възрастни. Едва по-късно лекарите осъзнават, че детето не е просто умалено копие на възрастния, а развиващ се организъм с физиология, патология и изисквания към терапията, съответстващи на непрекъснатия процес на растеж и усъвършенстване, който протича в детето.

Началото на педиатричната специалност у нас са свързва с името на проф. Стефан Ватев, считан за основоположник на детското здравеопазване в България. Детският сектор към вътрешното отделение на Александровска болница е първото звено за педиатрична помощ у нас. В 1901 г. хирургът Асен Петров отделя стая за деца, но за детска хирургия е все още твърде рано да се говори.

Условно пътят на развитие на детската хирургия у нас може да бъде разделен на три периода, които донякъде съвпадат с историческото развитие на България. Първият период до около средата на 50-те години на миналия век, е времето, в което тя е все още "нероденото дете" на общата хирургия. Детската хирургия е практикувана от общи хирурзи, които обаче са били с обширни медицински и хирургични познания и са поставили основите на новата специалност в своите практическа дейност и научни трудове. Вторият период продължава до към 70-те години, когато вече оформената нова специалност тръгва по собствен път на развитие, но все още има много да бъде научено по отношение на хирургичното лечение на децата и относно организацията на детската хирургична помощ – планова и спешна. Третият период продължава още. Детската хирургия днес е една обособена хирургична специалност със свои обект, специфична патология и методи на лечение. Тя е и научна дисциплина с широко поле за изследвания, както и учебна дисциплина, която се преподава на студенти и специализанти. Оформени са самостоятелни клонове на детската хирургия – травматология, урология, кардиохирургия, неврохирургия, термична травма. Има да се полагат много усилия за достигане на съвременното научна и практическо ниво, като естествено трябва да се опираме на уроците на своите предшественици.

Пионерът проф. д-р Параскев Стоянов

Преломен момент в развитието на медицината в България е създаването на Медицинския Факултет в София през 1918 г. Сред учредителите е хирургът проф. д-р Параскев Стоянов, който с основание се смята за основоположник на българската хирургична школа. Той ръководи сформиранията от него Катедра по пропедевтика на хирургичните болести и оперативна медицина. През 1905 г., когато е управител на Варненската болница, той основава първия детски морски санаториум. Измежду многото сътрудници, ученици и последователи на проф. д-р Параскев Стоянов са А. Червенаков, К. Стоянов, Г. Кръстинов, Б.Баев, Г. Капитанов, Ю. Тошев,

П. Алтънков, които по-късно поставят основите на детската хирургия в България.

Началото

Годините след Втората световна война бележат значителен напредък в развитието на хирургията в България. Поставя се началото на различни хирургични специалности, като детската хирургия е една от първите, които започват да се отделят. В клиниката на проф. Г. Капитанов през 1949 г. е извършена първата у нас операция по повод пилоростеноза от В. Кафка и В. Тошовски от Карловия университет, Прага. Георги Капитанов за пръв път в България прилага с успех метода за консервативно лечение на чревната инвагинация у децата чрез бариева клизма под умерено налягане.

ИСУЛ

През 1950 г. в София е създаден Институтът за специализация и усъвършенстване на лекарите (ИСУЛ). В 1952 година се организира Катедра по болнична хирургия, която се оглавява от ген - майор Константин Стоянов. Негов главен асистент е д-р Димитър Арнаудов, който извършва гръдни операции при деца, впоследствие разработва дисертация на тема "Бронхиектатичната болест и нейното лечение у децата". През 1952 г се създава сектор по детска хирургия наред със сектори по военно-полева хирургия и сектор по сърдечно-съдова хирургия. През 1957 г. гост на катедрата по болнична хирургия към ИСУЛ е руският хирург Сергей Либов, който въвежда активния хирургичен подход при лечението на деструктивните усложнени гнойни инфекции на белите дробове и плеврата при децата. За няколко месечия си престой той организира също хирургията на вродените сърдечни пороци у нас.

Медицинска академия

През 1951 г. се създава Катедра по болнична хирургия към МФ-София, ръководена от проф. Стефан Димитров. Отделят се 30 легла където се лекуват деца с хирургични заболявания. Тази дейност се осъществява от д-р Б. Баев, по-късно професор и ръководител на същата хирургия. С принос на личен материал той описва основни заболявания от детската абдоминална патология, особено на такива нозологии като остър перитонит, кръвотечения от храносмилателния тракт, Мекелов дивертикул. Той е съавтор заедно с Ст. Димитров, Ю. Тошев и А. Аврамов на първия учебник по детска хирургия в България (1959). Но едва със заповед на Министъра на народното здраве през 1958 година се озаконява отделение по детска хирургия със завеждащ доц. Ангел Аврамов.

Болницата „Н.И.Пирогов“

Началото на историята на Секцията по детска хирургия при болницата „Н. И. Пирогов“ е поставено през 1952 година, когато се разкрива първото в България отделение по детска спешна коремна хирургия, ръководено от д-р Димитър Панайотов, а след 1955 година от д-р Борис Рапонски. През 1964 година се оформят две детско-хирургични отделения. Първото се ръководи от д-р Рапонски и към него са хирурзите д-р Иван Иванчев, д-р Любомир Славов и педиатър д-р Радка Костова. Второто отделение се ръководи от д-р Надежда Васева и към него работят д-р Христо Христов и д-р Мара Георгиева. На тази база се разгръща многопрофилната клиника и университетско звено по детска хирургия.

Академичната школа на проф. д-р Димитър Арнаудов.

Младият Димитър Арнаудов е асистент в Катедрата по коремно-гърдна хирургия при ИСУЛ е, който работи по проблемите на детската гърдна и коремна хирургия и особено хирургията на новороденото. През 1964 г. двете детски хирургични отделения в болницата "Н.И.Пирогов" се обединяват в първата многопрофилна клиника по детска хирургия, като за тази цел от ИСУЛ идва проф.Д.Арнаудов заедно с екипа си – д-р Асен Димитров, д-р Ангел Боянов, д-р Димитър Четрафилов, д-р Николай Минков и анестезиолога д-р Никола Неов. Клиниката разполага с 80 легла и 5 сектора – кърмачески (Д.Четрафилов и А.Боянов, педиатър д-р Гюркова), по детска коремна хирургия (И.Иванчев, Х.Христов, М.Георгиева), детска гърдна хирургия (А.Димитров и Б.Божикин), урология (Н.Минков и Рашко Доросиев) и травматология (Иван Икономов и Александър Вългарски). Анестезиолози са Н.Неов и Ана-Мария Бойчева.

През 1968 г. леглата вече са 132, а профилираните отделения 6. Под съставителството на проф.Д.Арнаудов са издадени голям брой учебници, монографии и ръководства по детска хирургия.

В 1972 г. клиниката прераства в първата в България Катедра по детска хирургия към Научния институт по педиатрия при МА, като за база служи болницата "Н.И.Пирогов". Преподавателите от МА и научните сътрудници и ординатори от "Пирогов" образуват Секция по детска хирургия с три клиники, ръководена от **проф. Д. Арнаудов** от 1972 до 1978 година. Ръководител на първа клиника е доц. Иван Иванчев, а на втора – доц. Асен Димитров. След основния ремонт на сградата през 1985 година хирургичният блок се преобразува в Трета клиника по анестезиология и реанимация, ръководена от доц. Ана-Мария Бойчева. От 1978 до 1991 година начело на Секцията и като ръководител Катедра застава **проф. Иван Иванчев**. През този период в Секцията работят изтъкнати детски хирурзи като проф.Христо Христов, проф.Апостол Апостолов, доц.Мара Георгиева. Следващи ръководители на Катедрата са **проф. Ангел Боянов** (1991 - 1999) и **доц. Огнян Бранков** (1999 – 2000). След реструктурирането на Медицински факултет през 2001 година преподавателските кадри преминават на щат към Институт «Пирогов», начело на Секцията застава **проф. Мария Михова**, а обучението на студентите се поема на хоноруван принцип от доц.Бранков. Първа клиника се ръководи от доц. Георги Трифонов, а Втора – от проф.Веселина Михайлова. Други хабилитирани специалисти са доц.Минко Панов и доц.Иван Мариновски. След 2004 година ръководител на Секцията става проф.

Огнян Бранков, а началник на Клиниката по детска анестезиология и интензивно лечение - доц. Н. Гаврилова, като началник на отделението по интензивно лечение е д-р Х.Пседерски. В научната, преподавателската и практическа дейност на клиниката по детска хирургия участват доц. Росен Дребов, д-р Цветко Георгиев, д-р К.Думанов, д-р П.Дойнова, д-р Хр.Шивачев, д-р М.Димитров, д-р П-Костов. Шефове на денонощните хирургични екипи са д-р Н.Патоков, д-р Р.Танев, д-р С.Генов, д-р К.Житянов.

Секцията по детска хирургия (понастоящем Клиника) от създаването си до сега е утвърден национален център по проблемите на спешната, срочна и планова хирургична помощ при деца на възраст от 0 до 18 години. Тя е водещ републикански център за оперативна лечение на вродени аномалии на новороденото, водещ торакален хирургичен център в страната, водеща в хирургичното лечение на деца от 3 до 18 години. За досегашния период в нея са защитени 11 докторски и 16 кандидатски дисертации. В клиниката работят 21 хирурзи, от които двама с четири специалности, които са хабилитирани. Към детско-хирургичната секция се числят още 17 анестезиолози и реаниматори, от които двама хабилитирани.

Клиниката по детска хирургия към Университетска болница „Н.И.Пирогов“ е база за обучение на студенти и специализанти по детска хирургия и спешна медицина. В нея за пръв път в България е въведена видеоасистираната торакоскопска и лапароскопска хирургия при деца. Нейният ръководител проф.Огнян Бранков е носител на следните отличия: Български лекар (2007), Лекар на годината (2010) и Лекар, на когото българите вярват (2011).

Пловдивската детска хирургична школа

Пловдивският медицински институт “Ив. П. Павлов” е основан през 1945 г. и се превръща във втори център за развитие на медицинското образование в България. През 1952 г. **проф. Юрий Тошев** създава първото в България детско хирургично отделение към Катедрата по пропедевтика на хирургическите болести към ВМИ - Пловдив с 40 легла, което прераства в Детска хирургическа клиника. Проф. Ю. Тошев и проф.Д.Арнаудов с право може да бъдат считани за основоположниците на детската хирургия в България. Проф.Ю.Тошев специализира в Чехословакия при именития детски хирург проф.Кафка и оставя след себе си достойни наследници, добри професионалисти и етични личности, заслужили с право да се наричат Пловдивска школа по детска хирургия. Проф. Тошев има над 50 научни публикации и съобщения в областта на коремната, детската и неонаталната хирургия и е първият, който разработва теоретично и научно проблемите при атрезииите на хранопровода и херниите на диафрагмата.

След проф. Тошев ръководител на клиниката до 1984 г. е **доц. В. Ташев**. Той и неговият екип достигнаха високи резултати в хирургията на вродените аномалии.

От 1984 г. до 2008 г. ръководител на клиниката е **доц. Н. Чаталбашев**. Доц. Чаталбашев разработва основно проблеми на детската урология – хирургичното лечение на хипоспадиите и на везико-уретералния рефлукс. Понастоящем Клиниката по Детска хирургия се ръководи от **доц. Пенка Стефанова**. В научната, преподавателската и практическа дейност на клиниката участват доц. Александър Йонков, доц. Евгений Мошеков и д-р П. Стоков, д-р П. Ташев, д-р Д. Митковски и д-р В. Ташев. В състава на клиниката през различни периоди са работили доц. Тома Христовулов, д-р Т. Сивков, д-р Христо Зафиров, д-р Митко Караиванов, д-р К. Вълчев, д-р Г. Велев, д-р А. Карадимов и д-р В. Станев. В момента Клиниката е база за обучение на трима специализанти – д-р М. Симеонов, д-р Д. Дачев и д-р М. Ненов, и един редовен докторант – д-р Б. Иванов.

Клиниката по Детска хирургия – УМБАЛ “Св. Георги” – Пловдив оказва високо квалифицирана помощ при всички планови и спешни хирургически заболявания в детската възраст. През 1992 г. се създаде ОДАРИЛ – Отделение по детска анестезиология реанимация и интензивно лечение към Клиниката по Детска хирургия, което допринесе за подобряване на показателите на лечебните резултати, особено в новороденската хирургия, като значително се намали детската смъртност. Негов създател и първи ръководител е проф. д-р Атанас Атанасов. Тук работят млади и перспективни кадри – д-р Ст. Лазаров, д-р И. Язова, д-р Д. Кибарски, д-р Димитрова, д-р Ташева. В отделението работят двама високо квалифицирани педиатри – интензивисти – д-р Манолов и д-р Чепишева.

Клиниката има традиции в пластично възстановяване на вродени дефекти, пионери в тази дейност са проф. А. Червенаков, наследен от д-р Т. Сивков и доц. Н. Чаталбашев. Към клиниката е създаден сектор – кранио-фациална хирургия с ръководител е доц. Ю. Анастасов, който прилага мултидисциплинарен подход при лечение на лицевите цепки.

В Клиниката по Детска хирургия се обучават студенти от трети и пети курс, стажант лекари по медицина и медицински сестри. Клиниката по детска хирургия е спечелила и работи по три европейски научни проекта, както и по три вътреуниверситетски. Клиниката по Детска хирургия е републиканско консултативно звено за южна България, като оказва методична и консултативна дейност безотказно. Осъществяват се международни контакти с известни световни центрове в областта на Детската хирургия. Работи се и по международни програми за обмяна на студенти и преподаватели – TEMPUS, SOCRATES, ERASMUS.

Клиниката по Детска хирургия е носител на много международни и национални награди, като последната е наградата “Златната ябълка” – която се дава за пръв път в страната в категория Болница – за принос към живота и благосъстоянието на българските деца.

Детската хирургия във Варна

Варненският Университет е разкрит през 1960 г. През 1970 г. към Катедрата по пропедевтика на хирургичните болести с ръководител проф. Петър Алтънков е основана клиника по детска хирургия. Първият ръководител на клиниката е доц. д-р М. Генова-Алтънкова. Тя разработва проблеми на вродени аномалии на храносмилателния тракт, хирургията на новородените, изгарянията у децата, спешната хирургия в детската възраст. Председател на секцията по детска хирургия при Научното дружество на хирурзите – клон Варна. Тя ръководи клиниката до 1989 г. Първите асистенти са д-р Ал. Шейтанов, д-р Д. Милева и д-р М. Ризова. После клиниката се поема от **доц. д-р Александър Шейтанов**, разработващ задълбочено проблемите на гнойните заболявания на белите дробове. Понастоящем дейността на детската хирургия е разделена между болниците «Св. Анна» (А.Шейтанов, Р.Христов, Н.Неделчев, Н.Константинов, Е.Бенчев) и «Св. Марина» (С.Петришки и П.Кокенски).

Стара Загора

От 1-ви март 1975 година към Хирургическото отделение на Първостепенната Окръжна болница “Стоян Киркович” в Стара Загора се създава Сектор за детска хирургия с 15 легла, завеждан от д-р Димитър Тренчев. От 1 юни 1979 година секторът прераства в отделение, създадено от ръководещия тогава хирургичното отделение д-р Рашо Рашев. От 1991 година за завеждащ отделението към ПОБ е избран д-р Никола Раичков – със специалности по обща и детска хирургия. С него работят д-р Ж.Желязков и д-р Симов. След обособяване на самостоятелна Университетска болница през 1995 година в състава на Първа хирургична клиника с ръководител проф.Александър Атанасов се включва сектор по детска хирургия с 15 легла, ръководен от **доц. Красимира Калинова** и д-р Славена Палийска.

Детската хирургия в Плевенския университет

Плевенският университет е създаден през 1974 г. Детското хирургично отделение се оформя при проф. И. Карамисhev, който работи в областта на общата хирургия, като част от трудовете му са посветени на детската ехинококоза. Негови ученици и последователи са д-р Б. Ангелов и д-р Ц. Маринова. Катедрата по хирургия към ВМИ-Плевен е основана 1976 г., първоначално ръководена от проф.Станислав Баев, а отделението по детска хирургия се организира по-късно и се ръководи от доц.Минко Панов, който след 2000 г. се завръща в „Пирогов“. Понастоящем отделението е в рамките на Клиниката по хирургия под ръководството на **доц. Борислав Нинов**.

Пазарджик - през 1968 година д-р Иван Рачев оглавява хирургичното отделение. Той има многостранни интереси, развива и детската хирургия. Негови ученици и последователи са доц.Димитор Виделов и д-р Тома Христоулов. Понастоящем детската хирургия се развива от д-р Васил Вълчев.

Детската хирургия в Русе

Първото в страната извънуниверситетско детско хирургично отделение в гр. Русе се основава от д-р Михаил Михайлов през 1961 г. Той има над 90 научни публикации върху проблеми на оперативното лечение на чернодробния и белодробния ехинокок, контузионния бял дроб, торакоабдоминални травми и др. След него до 1983 началник е д-р Маргарета Дървеняшка, която допринася за разширяване диапазона на оперативните интервенции при децата, разработва хирургията на вродените аномалии. След пенсионирането на д-р Дървеняшка ръководител е д-р Минко Минков до 1990, а след това – д-р Петър Хаджимитев.

В другите градове детската хирургия също се развива успешно. Трябва да се отбележи приноса на **доц. Любен Атанасов** от **Хасково**, който организираше превъзходни конференции, както и неговия екип д-р Стайко Стайков, д-р Б.Димов, д-р Д.Каравасилев, д-р Живко Атанасов, д-р Димитър Шопов. Във **Велико Търново** водеща роля играеше д-р Рашев, негови следовници са д-р Иван Манчев, началник II хирургия и д-р Гинка Костова. **Шумен** - д-р Огнян Обретенов, началник II хирургия и д-р Теодор Граматиков. **Търговище** – през 1971 година завеждащ отделението става **д-р Димитър Четрафилов**, който разширява диапазона на работата и включва детско-хирургични операции. Създаденото през 1977 година детско-хирургично отделение се води от д-р Иван Мангаров. По-късно проф.Д.Четрафилов преминава на работа в ИЛЧГ, сега „Света Анна” в София. **Бургас** - основател д-р Стефан Добринов, следовници д-р Георги Маджуров и д-р Янко Сербезов, а понастоящем д-р Георги Мигаров, началник I хирургия. **Разград** – д-р Евгений Генев, който до 1999 година е завеждащ хирургично отделение в Дулово, а негов съратник е д-р Пенчо Пенчев. **Перник** - създаденото през 1956 г. хирургично отделение към новата Окръжна болница, ръководено от ерудирания хирург д-р Иван Вългенов, развива и детската хирургия, като традицията продължава и един от следващите началници на отделението д-р Станков. Пернишката школа на д-р Вългенов е дала тласък за развитието на водещите детски хирурзи проф. Хр.Христов, доц.Г. Трифонов, проф.Огнян Бранков, д-р Георги Балканджиев. **Видин** – от 1982 година детска хирургия практикува д-р Златанов, по-късно шеф на II хирургия. **Габрово** – с детска хирургия са се занимавали д-р Михаил Карафезов, по-късно д-р Димитър Димитров. **Монтана** - детската хирургия е част от отделението по хирургия на болницата, чийто ръководител е бил

превъзходния хирург д-р Иван Каменов. **Сливен** – възрастовата и детската хирургия се водят от един фин и деликатен специалист - д-р Михаил Жечков, по-късно е присъединява А.Ангелов. **Ямбол** – д-р Петко Лафчиев, по-късно до-р Петър Боризанов, който оглавява обединеното отделение по хирургия.

Обобщение

Историята на детската хирургия в България е сравнително кратка – едва един век. Но за това кратко време тя е изминала дълъг път. Темповете на развитие са изключително бързи и в наши дни тя върви паралелно на развитието на общата и детска хирургия в европейски мащаб. Въвеждат се най-модерни техники и апарати, включително и мини-инвазивна хирургия и се обучават тясноспециализирани кадри.

Проф. Огнян Бранков

МИНАЛО И НАСТОЯЩЕ

Отляво надясно: А.Боянов, М.Христов, Н.Минков, Ив.Иванчев, Р.Доросиев
1973

Хр.Христов, М.Генова-Алтъкова, В.Ташев, Д.Четрафилов, Д.Арнаудов,
М.Ризова, П.Коюндерлиев 1981 г

О.Бранков, А.Боянов, Д.Четрафилов Брюксел 2001

О.Бранков, Д.Четрафилов, А.Шейтанов, Б.Нинов Хисар 2008

*Ръководителите на Клиниката по детска хирургия София 2010
Отляво надясно: Ст.Стоилов, О.Бранков, Ц.Георгиев, Р.Дребов*

*Колективът на детска операционна и интензивни грижи 2010
Първи ред: д-р Д.Янева, д-р И.Георгиева, мс Давидкова,
доц. Н.Гаврилова, д-р Пседерски
Втори ред: д-р С.Боянова, д-р В.Несторов, д-р Д.Гълъбова,
мс И.Божилова, мс Л.Симова, мс К.Рангелова
Трети ред: д-р Я.Методиев, мс М.Йосифова, мс Б.Герчева,
мс Н.Голиванова, д-р Л.Бояджиева*

*Колективът на Клиниката по детска хирургия Пловдив
Отляво надясно първи ред /седнали/: д-р Кибарски, д-р Манолов,
д-р Велев, доц. Стефанова, д-р П. Ташев, д-р Килова, д-р Стоков
отляво надясно втори ред /прави/: д-р Дачев, д-р Симеонов,
д-р В. Ташев, д-р Иванов, д-р Ангелов*

*Колективът на ОДАРИЛ Пловдив
Отляво надясно първи ред: м.с. Т.Николова, м.с. П.Майсторова,
м.с. В.Стойчева, д-р М.Килова, д-р Кибарски
отляво надясно втори ред: м.с. Л.Бонева, д-р Хр.Манолов,
д-р Ангелов*

Сърдечна дружба между Пловдив и София:
доц.А.Йонков, доц.П.Стефанова, проф.О.Бранков 2006 г.

Детска хирургия Стара Загора Н.Раичков, Д.Симов, Ж.Желязков и сестри
от отделението